

CONTRIBUȚII TEORETICE PENTRU DEFINIREA CONCEPTULUI UNEI COMUNITĂȚI MINORITARE

*Rudolf Cristian**

Cuvinte cheie: istorie, instituții, integrare, legislație.

Key words: history, institutions, integration, legislation.

Formarea statelor naționale din centrul și sud-estul bătrânului continent ca urmare a disoluției Puterilor Centrale la finele primului război mondial a dat prilej de afirmare a identității colective exprimate de o serie de grupuri lingvistice, culturale și etnice diferite de cele majoritare de pe anumite areale geografice. Aceste comunități minoritare fuseseră supuse unui lung proces de asimilare pe parcursul secolului XIX în cadrul politicilor aplicate de imperiile multinaționale austro-ungar și țarist. Marile Puteri, adevărate structuri eteroclite sub aspect lingvistic și confesional, încercaseră fără succes crearea unei identități supranaționale prin eliminarea sau, în cel mai bun caz, prin nivelarea elementelor distincte ale germanilor, cehilor, slovacilor, croaților, slovenilor, polonezilor, românilor, finlandezilor, fără a uita desigur de popoarele baltice.

Se cuvine să explicităm semnificația termenului *minoritate* sub aspectele sale relevante pentru studiul de față. În primul rând, trebuie să răspundem la următoarea întrebare: Care este definiția termenului de minoritate?

Acest termen poate fi utilizat în sens general pentru a caracteriza populații cu o altă limbă, naționalitate, religie, cultură, alt stil de viață sau orice altă caracteristică acceptată ca niște părți ale unui grup de referință¹. *O majoritate*, în termeni sociologici², este un segment de populație care depășește din punct de vedere numeric toate celelalte segmente. Termenul de minoritate este în mod inevitabil asociat cu mișcările politice legate de asimilare, în care grupul minoritar își pierde trăsăturile distinctive și este absorbit în grupul dominant.

* Universitatea *Eftimie Murgu* Reșița, Facultatea de Științe Economice și Administrative, Piața T. Vuia, nr.1-4, e-mail: rudi_ec@yahoo.de

¹ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Minoritate>

² *Conceptul de intenționalitate la Brentano*, București, 2003, p. 1.

În politica unor țări, o minoritate este un grup etnic care este recunoscut astfel de către legile statului gazdă și, de aceea, are anumite drepturi care lipsesc altor grupuri. De exemplu, vorbitorii limbilor minoritare recunoscute legal pot avea dreptul la educație sau la comunicare cu guvernul central în limba maternă. Exemple de țări care au prevederi speciale pentru minorități sunt Germania, Suedia și Marea Britanie (care menține însă conceptul de *supranațiune britanică*).

Diferitelor grupuri minoritare nu li se acordă adesea tratament egal. Unele grupuri sunt prea mici în comparație cu majoritatea, încât sunt identificate ca parte a aceleiași națiuni, ca membri ai majorității sau sunt identificați ca o națiune separată dar sunt ignorați de majoritate datorită costurilor sau a altor aspecte. De exemplu, un membru al unui foarte mic grup etnic poate fi forțat să bifeze „alții” pe o listă de recensământ și, drept consecință, poate primi mai puține drepturi decât un membru al unui grup mai numeros. Multe guverne contemporane preferă să aprecieze că cetățenii pe care-i conduc aparțin aceleiași naționalități, decât să îi separe pe criterii etnice. Astfel de exemple sunt Franța și Grecia. SUA cer completarea unor rubrici cu rasa și etnia în fișele de recensământ, care astfel organizează populația în diferite subgrupuri, în principal bazate pe criterii de origine rasială decât pe cea națională. Spania nu-și împarte populația în grupuri etnice, deși menține noțiunea oficială de *limbi minoritare*.

Unele minorități sunt așa de importante din punct de vedere numeric, istoric sau din alt punct de vedere, încât sistemul este de așa natură organizat încât să le asigure egalitatea totală. Ca exemplu, fosta republică iugoslavă Bosnia și Herțegovina recunoaște trei națiuni constituente principale, niciuna dintre ele nefiind o majoritate numerică. Problema stabilirii grupurilor minoritare și a determinării extinderii privilegiilor ce li se cuvin este controversată. Există unii istorici care apreciază că minorităților li se cuvin recunoaștere și drepturi speciale, în timp ce alți istorici cred că este nejustificat pentru minoritari să ceară drepturi speciale, atâta vreme cât astfel de drepturi îi împiedică să se integreze în societate – poate ducând chiar la drumul către separatism. Se apreciază că în Canada, eșecul majorității vorbitoare de engleză de a asimila minoritatea vorbitoare de franceză a permis apariția separatismului din Quebec și Ontario.

Sub aspect specific alocat unui areal de studiu strâns delimitat, termenul de minoritate – însoțit de un adjectiv precizând identitatea sa în raport cu mediul, respectiv minoritate lingvistică, etnică, religioasă – desemnează grupurile umane care se găsesc în poziție de inferioritate numerică, fără excepție, în același timp politică, socială sau economică, respectiv culturală³. Minoritățile sunt grupuri ai căror membri sunt legați prin descendența comună, limba sau credința religioasă, având sentimentul că sunt diferiți față de majoritatea indivizilor dintr-o entitate politică⁴. Pe această conștiință a diferenței și inferiorității numerice, minoritățile își întemeiază anumite revendicări politice, fie pentru egalitate cu majoritatea, fie pentru tratament special bazat pe recunoașterea acestor diferențe, ori pentru autonomie sau în cazurile extreme, separare⁵.

Problema minorităților devine astfel una extrem de complexă, fiind specifică lumii contemporane. Minoritățile au existat dintotdeauna, însă doar odată cu conturarea democrației ca valoare universală, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, minoritățile au devenit o problemă politică și socială serioasă, jucând un rol foarte important în relațiile internaționale⁶. Astfel, umanitarismul și dreptul în variantă modernă au încercat să tempereze accentuarea conflictelor minoritare oferind protecție, prin tratate internaționale, pentru minoritățile etnice, de limbă sau religie.

Chestiunea minorităților poate deveni abordabilă, cel puțin pe trei dimensiuni, anume: O primă dimensiune o reprezintă construirea în timp îndelungat a minorităților istorice – dimensiunea duratei de constituire sau a genezei. Originea minorităților devine un factor important al diferențierii lor. Pe scurt, pot exista trei cazuri: invazii, colonizări, diasporă⁷.

A doua dimensiune ar fi aceea a impactului minorităților asupra spațiului în care viețuiesc, prin constituirea și conservarea pe perioade de timp mai mult sau mai puțin extinse a caracteristicilor materiale și spirituale specifice sau a

³ *Vocabularul societății plurale*, Timișoara, 1998, p. 3.

⁴ Natalia Talmacec, *Românii din Ucraina - asimilați sau protejați ca minoritate?*, București, 2004, p. 5.

⁵ <http://www.romanothan.ro/romana/studii/concepte/min.htm>

⁶ Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Iași și București, 2004, p. 7.

⁷ Birgit Baumgartl, *Integration von Übersiedlern in der Bundesrepublik Deutschland*, Konstanz, 1992, p. 9.

regionalismelor⁸. Acest fapt se proiectează asupra politicii interne a statelor în termenii unei diversități evocând în ea complexitate, regionalizare, autonomie internă, conduceri provinciale, federalism – experiențe care angajează statul în relația cu minoritățile⁹. Federalismul, ca și variabilă instituțională internă, politica regională a descentralizării, recunoașterea particularităților lingvistice, culturale, religioase pot însă duce la realitatea dezvoltărilor economice inegale, la disparitatea condițiilor sociale – variabile care intervin în constituirea politicilor statului cu privire la minorități¹⁰.

O a treia dimensiune constă în dinamica mișcărilor care creează noi minorități: exoduri, migrații profesionale etc. Fiecare dintre aceste aspecte implică luarea în considerare, în mod simultan, a aspirațiilor și revendicărilor minorităților, precum și a atitudinii lor față de societatea ambiantă majoritară sau în sensul juridic al termenului, majoră¹¹. Existența și reanimarea minorităților naționale, lingvistice, religioase, într-un cuvânt etno-culturale, pune în discuție, în grade diferite, echilibrele politice și sociale ale multiplelor sectoare ale lumii contemporane¹².

Originea minorităților trebuie căutată în mobilitatea foarte ridicată a grupurilor umane, precum și în dinamica condițiilor economice, culturale și politice. Nicio migrație, nicio suprapunere parțială a colectivităților nu presupune cu necesitate, nici imediat, faptul minoritar care este contracarat prin tendințele de integrare și asimilare. Așadar, existența minorităților afirmative și combative nu trebuie să oculteze latentă minorităților potențiale¹³. Termenul *minoritate* are ca și caracteristică flexibilitatea în ceea ce privește aplicarea la realitatea concretă, datorită limitelor sale fluide, fapt ce duce la consecințe politice și sociale importante¹⁴. Minoritățile dominate adeseori tind cu ușurință să devină, cu prima ocazie, majorități dominante. Prin urmare, în anumite cazuri particulare, o minoritate poate să se impună prin ascensiunea

⁸ Josef Wolf, *Deutsche Minderheiten in Südosteuropa im Umbruch: die Volkszählungen 1990-1992*, Tübingen, 1994, p. 11.

⁹ George Vâlsan, *Les roumains de Bulgarie et de Serbie*, Paris, 1918, p. 13.

¹⁰ Henri Tajfel, *The social psychology of minorities*, London, 1978, p. 13.

¹¹ George Eaton Simpson, *Racial and cultural minorities: an analysis of prejudice and discrimination*, 5th ed., New-York and London, 1985, p. 17.

¹² Levente Salat, *Multiculturalismul liberal: bazele normative ale existenței minoritare autentice*, Iași, 2001, p. 19.

¹³ John Rex, *Rasa și etnie*, București și Londra, 1998, p. 3.

¹⁴ Emmanuelle Pons, *Țigani din România: o minoritate în tranziție*, București, 1999, p. 29.

sa la putere, inversând ordinea valorilor minoritate-majoritate sau minoritatea devenită dominantă și majoritatea dominată¹⁵.

Federalismul poate fi adoptat pentru protejarea minorităților concentrate teritorial; reprezentarea proporțională poate fi favorabilă pentru minoritățile dispersate teritorial. Se poate apela, de asemenea, la tehnici consociaționale ca, de exemplu, marile coaliții sau veto-urile reciproce¹⁶. În mod frecvent, practicile comune ale democrației nu vor fi suficiente pentru protejarea minorităților; protecția lor va necesita instituirea privilegiilor minoritare¹⁷. Atunci când o minoritate este concentrată geografic – concentrarea fiind comună minorităților lingvistice – descentralizarea sau desconcentrarea va da adeseori minorității posibilitatea administrării prin legi locale (federalism constituțional) sau cea a administrării locale prin legile autorității centrale (federalism administrativ)¹⁸.

În relațiile dintre minoritate – grupuri dominante/majoritate, protecția adecvată a unei minorități necesită ca obiectivele ei de grup, mai degrabă decât cele ale grupului dominant, să fie considerate ca un test al funcționalității deciziei care se dorește protectivă. Laponce distinge între minorități care sunt pregătite să-și accepte statusul (de minoritate) din dorința de a-și conserva identitatea – minorități prin voință – și minorități care se asigură împotriva asimilării de către grupurile dominante – minorități prin forță¹⁹. Wirth distinge minorități asimilaționiste (acelea care vor să se asimileze), pluraliste (acelea care doresc să rămână distincte), secesioniste (acelea care doresc separarea) și militante, anume cele care să transforme grupul dominant într-o minoritate²⁰. Enumerarea tipologiilor poate astfel continua – esențial rămâne însă faptul că, în comparație cu grupurile dominante, minoritățile diferă în funcție de: mărimea lor relativă, caracteristicile lor distincte – naționale, etnice, religioase sau lingvistice, scopurile lor – aculturație, integrare sau separare și potrivit

¹⁵ Yves Plasseraud, *Les minorites*, Paris, 1998, p. 31.

¹⁶ Dionisie Petcu, *Conceptul de etnic*, București, 1980, p. 37.

¹⁷ Victor Neumann, *Homo europaeus și conceptul de identitate multiplă*, Timișoara, 2008, p. 41.

¹⁸ Daniel Patrick Moynihan, *Pandaemonium: ethnicity in international politics*, Oxford, New York and Toronto, 1993, p. 43.

¹⁹ Adrian Liviu Ivan, *Stat, majoritate și minoritate națională în România (1919-1933): cazul maghiarilor și germanilor din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2006, p. 47.

²⁰ Harold R. Isaacs, *Idols of the tribe: group identity and political change*, New York, 1975, p. 53.

obstacolelor, dacă există, pe care grupul dominant le pune în calea realizării acestor scopuri²¹.

Un caz particular al minorităților îl reprezintă minoritățile naționale. Potrivit cercetărilor contemporane ele sunt rezultat al încorporării într-un stat nou, mai larg, a unei autoguvernări anterioare majorității devenite minoritate politică, ca rezultat al realcătuirii granițelor statale. W. Kymlicka consideră că minoritățile naționale se caracterizează prin dorința de a se menține ca societăți distincte²². Precizări demne de interes aduce Roger Brubaker, definind minoritățile ca atitudini politice dinamice sau ca familii de atitudini aflate mutual în competiție²³. Trei elemente sunt caracteristice pentru familia de atitudini: în primul rând, susținerea publică a apartenenței la o națiune diferită de națiunea dominantă sub aspect numeric sau politic²⁴; în al doilea rând, solicitarea față de stat a recunoașterii distincției etnoculturale a naționalității²⁵; în al treilea rând, solicitarea de drepturi colective culturale și/sau politice pe baza naționalității etnoculturale²⁶.

Minoritățile naționale reprezintă un element fundamental al societății în care trăim, societate care se vrea democrată, multiculturală și plurilingvistică. Acceptarea alterității și înțelegerea că pe baza diferențelor dintre comunități se poate constitui un mozaic al popoarelor din cel mai divers reprezintă un prim pas pentru implementarea devizei Uniunii Europene, *Unitate în diversitate*. Dincolo de limba maternă folosită ori de religia practică, de modul în care percepem civilizația umană în plan public și privat suntem locuitorii aceluiași continent.

²¹ Ralph D. Grillo, *Pluralism and the politics of difference: state, culture, and ethnicity in comparative perspective*, Oxford, 1998, p. 59.

²² Will Kymlicka, *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*, Oxford, 1997, p. 61.

²³ Stephen Iwan Griffiths, *Nationalism and ethnic conflict: threats to European security*, New York, 1993, p. 67.

²⁴ Cynthia H. Enloe, *Police, military and ethnicity: foundations of state power*, New Brunswick, London, 1980, p. 71.

²⁵ A. Călimănescu, *Streinii în Principatele Române*, Iași, 1861, p. 73.

²⁶ Paul R. Brass, *Ethnicity and nationalism: theory and comparison*, New Delhi and Newbury Park, California and London, 1991, p. 79.

THEORETIC CONTRIBUTIONS FOR THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF A MINORITY COMMUNITY

Summary

When we say: *We the people!* A phrase of tremendous power is being uttered. The power of the people comes from their quality of being social entities. They form communities; they live and create within them. The knowledge acquired, the accumulated experience and the memories of past events are transmitted through the spoken word and later through the written one to the coming generations. No two people are alike and thus the human communities are characterized by a great diversity of cultures, religions and languages. The power of humanity rests precisely in this great diversity, each community contributing to the common heritage of the planet. Thus, the product is much more complex than the sum of the parts of material and spiritual civilization that make it up. The human potential is difficult to assess and its force is a terrible one, especially when used to nefarious aims. If, however, the goal of the said potential is a benign one, marvelous things come to life. People carry within their soul the capacity for immortality and ephemerality as well. They can turn towards the divine and the demonic alike.

Humanity's great religions come together in the point that man's soul must be protected and fostered. Often we have to admit that the religious idea is subdued by a political one. As the Prophet Mahomed, one of the greatest spiritual and political leaders of humanity said that if religion and politics travel in the same carriage and the driver is a holly man, *al barraka*, then nothing can stand in their way. He who does not know history is bound to repeat it. Religious history is important because it allows us introspection into the spiritual evolution of our fellow men. From this research we may gather valuable data in order to explain the present and perhaps to predict the future. Saint Thomas Aquinas used to say that the greatest battles are fought not over wealth and territories but for the human soul. It is now the dawn of the third age of mankind²⁷. Greater than the death of flesh is the death of dreams, the death of hope. Some members of a community sacrifice themselves in order

²⁷ According to novelist John R. R. Tolkien.

to save others. The future is in us and all around us, waiting in moments of transition to be born in moments of revelation. We cannot know the shape of this future, or where it will lead us. All we know is that it is always born in pain. Yet there is hope and this is the one element that helps humanity to survive and to exceed itself. Love, hope and faith always manage to survive. Humanity along side them as well.

As it is easy to guess, the research on this topic is far from being concluded, many more papers waiting to be written on the issue. We might make some educated guesses on humanity's spiritual course in the near future. The British writer and philosopher John Milton said that he believed not in God, though he feared Him. In a paraphrase Nicolae Iorga considered our fellow men are not to be trusted but to be constantly dreaded. We must endeavor to bring across the message to overcome our differences and to remember that we are all sons and daughters of Earth, Gods children: *Söhne und Töchter der selben Erde, Kinder Gottes*, as the German historian Lamprecht stated²⁸. His opinion is valid especially today and it would be advisable if our leaders took it more seriously to heart. The theologians explain the living together and the brotherhood of men through the Christian-Judaic doctrine of neighborly love. The ethic system applies but can also be found in other cultures, on other continents, where morality is not connected to monotheism. An old Buddhist proverb declared that suffering makes a man think, thought made a man wise and wisdom made life more endurable. Honesty, good neighborhood, friendship, altruism, bettering oneself through education, all these are elements that make life within a community more amiable. Naturally this is not achieved instantaneously, but in the course of several generations.

²⁸ See the polemics between Lamprecht and Ranke on the different vision about explaining events from the past. Lamprecht saw history as a work of universal contributions from all countries, tribes and nations, while Ranke analyzed the past, exclusively, by measuring it to the Prussians: the said group of people, speaking a Teutonic dialect and observing the Evangelic-Lutheran religious doctrine, geographically located in the northern part of the Germanic cultural area. The differences of opinion between the two scholars have surpassed the space of German historiography reaching the dimension of an argument with profound historical and political as well as demagogic features.